

Výchova jako smysl filozofie.

Vzpomínka na Jaroslavu Peškovou

David Krámský

Policejní akademie ČR
david.kramsky@icloud.com

Jak si připomínat Jaroslavu Peškovou dnes, v roce 2018? Přestože to není mnoho let, co nás opustila, řada věcí, které jsme považovali za normální, se změnila. Proměnily se technické možnosti, kterými člověk v multimediálním globalizovaném světě disponuje. Masová nadprodukce vysokoškolských studentů proměňuje jak přístup ke vzdělání, tak i jeho smysl (viz např. *Teorii nevzdělanosti* Konrada Paula Liessmanna). Stejně jako charakter vzdělání se změnil i charakter badatelské práce, v níž se hlavním kritériem stalo množství publikací, především pak v prestižních časopisech. Jaroslava Pešková tento shon častokrát eufemisticky glosovala: „aby bylo málo slimáčků a hodně kapustičky“. Sama nebyla v první řadě plodnou autorkou článků a knih, ale především pedagogickým a lidským vzorem. Prostřednictvím péče o své žáky, kterým se uměla přiblížit s pochopením pro jejich problémy a jejich osobní situaci, ovlivnila budoucí generace mnohem více než jiní.

Významným mezníkem v její filozofické orientaci bylo setkání s Janem Patočkou. Od poloviny šedesátých let minulého století se účastnila Patočkových filozofických seminářů a začala se více zajímat o filozofii 20. století. Z pozice filozofie 20. století, zejména fenomenologie, pak nahlížela řadu nefilozofických oborů, jako jsou pedagogika, psychologie, kulturologie, sociologie, historie. Nejednalo se pouze o filozofické zohlednění jednotlivých tematik těchto oborů, ale o zdůvodnění úlohy filozofie, jejímž tématem je celek světa, tázání se po předpokladech daného, schopnost překročit dané a kultivovat lidskou schopnost odkrývat nové horizonty. Jednalo se o aktualizaci Patočkovy myšlenky *filozofie provádějící*, tak jak o ní Jan Patočka hovořil na svých seminářích, na které Jaroslava Pešková často vzpomínala. Realizaci Patočkovy myšlenky *filozofie provádějící* chápala Jaroslava Pešková jako splacení určitého dluhu, který její generace vůči Patočkovi má. O filozofii pojaté v tomto smyslu se Jan Patočka zmiňuje i v samizdatovém vydání svého textu z let 1968–1970, kde zdůrazňuje, že vědec potřebuje „otevřenou filozofii [...], která zároveň nezbytně ukazuje též *meze vědy* [...]“ (*Péče o duši*, sv. 3, Praha 1988, s. 45–46).

Pedagogická práce Jaroslavy Peškové od konce šedesátých let byla vedena snahou ukázat úlohu filozofie jako zprostředkující půdy porozumění jednotlivým speciálněvědním oborům. Důkazem toho je řada publikovaných textů, které vznikly jako studijní texty k přednáškám o filozofii, jež v rámci studijních plánů uskutečnila na mnoha katedrách humanitních oborů Univerzity Karlovy i jiných vysokých škol.

Zejména se však v této souvislosti jedná o její dlouhodobé působení při vzdělávání doktorandů nefilozofických oborů, které se datovalo od počátku devadesátých let minulého století a trvalo prakticky do posledních dní jejího života. Vedla několik set písemných prací z filozofie doktorandů řady humanitních oborů. Úkolem bylo ukázat místo tématu dané dizertační práce v horizontu souvisejících tematik i vědních oborů, poukázat na možné souvislosti a východiska ze zázemí filozofické reflexe. Některé z těchto písemných prací doktorandů byly publikovány ve sborníku *O filosofii výchovy a filosofii provádějící*, vydaném k sedmdesátinám Jaroslavy Peškové v roce 1999.

V pedagogické práci nacházela Jaroslava Pešková hlavní význam své práce jako filozofa a vkládala do ní veškerou energii, kterou dokázala v posledních letech, letech své nemoci, neznámo odkud stále čerpat. Byla to práce *paidagoga*, který vskutku doprovází své žáky, kultivuje jejich schopnost otevřít se novým možnostem, pečuje o jejich duši. Byla to práce filozofa, který v heideggerovském a patočkovském smyslu dokázal vždy *vstoupit do rizika*. Odstup, nečinnost či alibistická lhostejnost byla pro Jaroslavu Peškovou jen zříkáním se nároku lidství ve smyslu odpovědnosti za své konání. Ona sama totiž vynikala tím, že na rozdíl od mnohých jiných ve svých textech, přednáškách a nesčetných osobních setkáních hovořila a psala to, co v dennodenním provozu také sama konala.

Jaroslava Pešková nás lidsky a pedagogicky „nezasáhla“ primárně svými texty, ale tím, že byla v původním slova smyslu „profesorkou“ (od lat. *profiteor*, vyznávat se, slibovat). Parafrázováno spolu s Derridou (*Budoucnost profese aneb Univerzita bez podmínky*) byla učitelem, který vyučoval to, v co sám hluboce věřil. Jen takto pojaté vzdělávání, vědecká práce, péče o studenty může podněcovat následovníky a získávat nové žáky. Proto je Jaroslava Pešková živým a působícím odkazem pro další a další generace vědců, odborníků, studentů, mladých lidí, kteří touží po setkání s autentickým a moudrým člověkem.

Jaroslava Pešková se narodila 20. 3. 1929 v Plzni. V letech 1948–1952 studovala filozofii, historii a pedagogiku na FF UK v Praze, od roku 1953 působila na katedře filozofie téže fakulty, v roce 1965 se habilitovala pro obor dějiny filozofie. V osmdesátých letech nuceně přešla na PedF UK, v letech 1991–1993 byla vedoucí katedry filozofie FF UK. Zabývala se především dějinami české filozofie (J. Jungmann, herbartismus, F. Krejčí, F. Drtina, T. G. Masaryk) a komeniologií, dále filozofií výchovy a filozofií dějin. Je autorkou či spoluautorkou řady knižních publikací, mimo jiné Utopický socialismus v Čechách v 19. století (1965), Problém přírody a přirozenosti v 19. století (1986) a Role vědomí v dějinách (1997), a desítek studií publikovaných v časopisech a sbornících. Jaroslava Pešková zemřela 3. 2. 2006 v Praze. Retrospektiva vychází u příležitosti autorčiných nadcházejících nedožitých devadesátin a zároveň dvacátého výročí vydání knihy Role vědomí v dějinách, z níž přetiskujeme Předmluvu.

Red.